

עבירה לשמה

הרב נחום אליעזר רבינוביץ'

מקורות

- I. כתובות ג, ב: "דאיכא צנועות דמסרן נפשיה וכו'".
- II. רמב"ם יסודי התורה פרק ה הלכות א, ד.
- III. טור יורה דעה סימן קנז, ב"י שם ד"ה "ומ"ש רבנו על שאר עבירות" עד סוף ההגהה: "וכמה פרהסיא עשרה בני אדם", ב"ח שם ד"ה "כל העבירות".
- IV. שולחן ערוך יורה דעה סימן קנז וביאור הגר"א שם אות ג.
- V. אגרת השמד להרמב"ם מהדורת ר"י שילת עמוד נב סעיף אחרון עד סוף עמוד נד.
- VI. * כדאי לעיין במקורות שהב"י, הב"ח וביאור הגר"א מביאים כדי להבין את הדברים על אשורם.

הקדמה

ידוע ומפורסם שעל האדם למסור את נפשו על עבודה זרה, גילוי עריות ושפיכות דמים. מוסכם גם, שעל האדם למסור את נפשו על שאר עבירות בפרהסיא. נחלקו הפוסקים לגבי שאר עבירות בצנעה. הם מסכימים **רשאי** לא למסור את נפשו. המחלוקת היא אם **חייב** לא למסור את נפשו. לפי הטור¹, רשאי למסור את נפשו. לפי הרמב"ם², אינו רשאי למסור את נפשו. כולם מסכימים שאסור למסור את הנפש על שאר מצוות להנאתן ואפילו בפרהסיא.

ישנם מקורות רבים לכאורה המספקים תמיכה לשיטת הטור, וסותרים את שיטת הרמב"ם. אם נביא רק חלק – הגמרא בסנהדרין על חנניה מישאל ועזריה. הם מסרו את נפשם על דבר שלכאורה אינו משלוש העבירות. וכן הסיפור המפורסם עם אלישע בעל כנפיים, ועוד.

את השאלה מחנניה מישאל ועזריה ניתן לתרץ בפשטות שמדובר בעבודה זרה³. אך מה עם שאר המקרים?

איגרת השמד

ישנה עוד שאלה על הרמב"ם. באיגרת השמד הוא כותב כך:

ובמקום שאמרו ז"ל "יעבר ואל יהרג", וראה איש אחד עצמו יותר יקר מהחכמים ויותר מדקדק במצוות, והתיר עצמו למיתה בפיו ובלשונו, וקדש את השם לפי דבריו ומחשבתו - הוא חוטא ומורד במעשיו, דמו בראשו, והוא מתחייב בנפשו, לפי דבר האל יתעלה: "אשר יעשה האדם אתם וחי בהם" - ולא שימות בהם".

דברי הרמב"ם הנ"ל תואמים לשיטתו הכללית בעניין מסירת נפש על שאר מצוות. אבל בהמשך האיגרת, כותב הרמב"ם כך:

לפיכך, כל מי שנהרג כדי שלא יודה בשליחות אותו האיש - לא יאמר עליו אלא שהוא עשה מצוה, ויש לו שכר גדול לפני ה' יתעלה, לפי שמסר נפשו על קדושת השם.

דברים אלה של הרמב"ם, לכאורה סותרים את שיטתו שהבאנו לפני כן. אך אם נמשיך בקריאת האיגרת, נראה שהדברים אינם פשוטים כלל ועיקר. וכך דבריו בהמשך האיגרת:

אבל מי שבא לשאול אותנו אם יהרג או יודה - אומרים לו שיודה ולא יהרג... כי מעולם לא נשמע כמו זה השמד, שאין כופין בו אלא הדיבור בלבד.

¹ כך לשון הטור יורה דעה סימן קנז, א: "כל העבירות חוץ מעבודה זרה וגילוי עריות ושפיכות דמים שאומרים לו לאדם שיעבור עליהם או יהרג אם הוא בצנעה **אם ירצה** יעבור ואל יהרג."

² כך לשון הרמב"ם בהלכות יסודי התורה ה, ב (תוספת בסוגריים לא במקור): "אם נתכוון להעבירו על מצוות בלבד (ולא מכוון להנאתו), אם היה בינו לבין עצמו ואין שם עשרה מישראל – יעבור ואל יהרג."

³ החולקים על הרמב"ם הבינו שחנניה מישאל ועזריה צוו להשתחוות לאנדרטה של מלך. זה אינו עבודה זרה. הרמב"ם הבין שמדובר בעבודה זרה ממש.

כעת ניתן להסביר את שיטת הרמב"ם. כאשר אדם בא לשאול אם למסור את נפשו, יפסקו לו שלא ימסור את הנפש. אבל אם כבר עבר ועשה, הרי ש"שיש לו שכר גדול לפני ה' יתעלה". אבל היכן מצינו מקום שבו אדם עובר על ההלכה ונמצא מקבל שכר?

חמשת סוגי הפסיקה

כדי לענות על שאלה זו, נגדיר חמישה סוגים של פסיקת הלכה. הסוג הראשון, והוא הסוג הפשוט - אדם שלא עשה כפי שנפסק לו, עבר עבירה. הסוג השני - הלכות שאין מורים לרבים אבל מורים ליחיד. כגון לבישת תפילין בלילה⁴. הסוג השלישי - הלכות שגם ליחיד אין מורים, אבל מותר לעשות. כגון שמש קבוע הרוצה לבדוק כוסות לאור נר של שמן זית⁵. הסוג הרביעי - הלכות שלא מורים לכתחילה. כגון שאין מורים למסור יהודי שחייב מיתה לגוים שדרשו זאת⁶. והסוג החמישי, וזה הסוג שבו אנו מעוניינים - עבירה לשמה. אין כל היתר לאדם לעשות את העבירה, אך אם עשה אותה לשם שמים, שכרו גדול. אם אדם בא לשאול בבית דין, מתוך יישוב הדעת, אין זאת אלא כי רואה את עצמו "יותר יקר מהחכמים ויותר מדקדק במצוות". אבל במקרה שלנו, כיון שאדם כבר מסר את נפשו, ברור לכל שלא מתוך מחשבות גאווה או מחשבות פסולות אחרות עשה זאת. אין כל ספק שעשה זאת מתוך אהבת ה' הבוררת בו. יעל שהסכימה להשפיל את עצמה ולהיבעל לנכרי, עברה עבירה. אך על המעשה הנעלה שעשתה אמר הכתוב "תבורך מנשים יעל". גם בשאר המקרים - אלישע בעל כנפיים וכו', מצד הדין לא היה עליהם למסור את נפשם. אך מרוב אהבתם לה', מסרו את נפשם. וזו היא עבירה לשמה.

הקושיא מהגמרא בכתובות

הסבר זה יתריץ גם שאלה מגמרא בכתובות ג, ב וכך לשונה: אמר רבה, דאמרי: בתולה הנשאת ביום הרביעי, תיבעל להגמון תחלה. האי סכנה? אונס הוא! משום דאיכא צנועות, דמסרן נפשיהו לקטלא ואתיין לידי סכנה. ולידרוש להו דאונס שרי! איכא פרוצות, ואיכא נמי כהנות. בגמרא זו אנו רואים לכאורה שמותר למסור את הנפש גם על שאר עבירות⁷, שלא כמו הרמב"ם. אך אין זה נכון. גם אם היו דורשים להן שאונס שרי, ויותר מכך, הן כבר יודעות זאת בעצמן, שהרי צנועות הן ואינן בורות ועמי ארצות, לא היו מקשיבות. שמרוב אהבת ה' הבוררת בקרבם, יעברו עבירה לשמה וימסרו את נפשם על קידוש ה'. לכן הן נקראו צנועות.

סיכום

לפי הטור מותר לאדם למסור את נפשו על שאר מצוות. לפי הרמב"ם אסור. עוררו קושיות רבות על הרמב"ם. אבל אם נעיינ נמצא שהן מתורצות על ידי היסוד של עבירה לשמה.

⁴ ראה רמב"ם הלכות תפילין ד, יא.

⁵ ראה רמב"ם הלכות שבת ה, טז.

⁶ ראה רמב"ם הלכות יסודי התורה ה, ה.

⁷ כך כותב הרב ביד פשוטה הלכות יסודי התורה ה, ב ד"ה "או אנס אשה לבעלה":

ביאת גוי אינה בכלל גילוי עריות כהלכות אישות א, ה: "כל שאסר ביאתן בתורה וחייב על ביאתן כרת, והן אמורות בפרשת אחרי מות, הן הנקראין עריות". ובהלכות אסורי ביאה יב, א: "ישראל שבעל גויה ... או ישראלית שנבעלה לגוי דרך אישות הרי אלו לוקין מן התורה ... ולא אסרה תורה אלא דרך חתנות". הרי שאין כרת בביאת גוי.

כתובות ג: